

УДК 372.8:802

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.5/27.204497>

Людмила ТИШАКОВА,
 orcid.org/0000-0001-9237-2730
 кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри іноземних мов
 Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка
 (Сєвєродонецьк, Луганська область, Україна) tishakova.lt@ukr.net

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ КООПЕРАТИВНОГО НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

У статті розглядаються питання використання технологій кооперативного навчання на заняттях з англійської мови, які дають змогу змінювати форми діяльності студентів, зосереджувати увагу на виконанні головної мети заняття та сприяють досягненню ними високих результатів засвоєння знань. Визначається актуальність використання кооперативного навчання у вищих навчальних закладах України, відмінність кооперативної форми навчальної взаємодії від індивідуалістичної та головні переваги кооперативного навчання. В умовах глобалізації освіти та інтеграції України в європейський освітній простір особлива увага має приділятися вивченню та впровадженню в навчальний процес вищої школи України зарубіжного науково-практичного педагогічного досвіду. Найбільш значущими перевагами кооперативного навчання, на яких наголошують науковці, є підвищення академічних результатів студентів, розвиток здатності критично мислити, нестереотипно сприймати інших людей; позитивний психологічний клімат у групі, прагнення студентів до співробітництва та конструктивної соціалізації, наявність емпатійної реакції, взаємної підтримки, симпатії та тісних дружніх стосунків у колективі, позитивне ставлення студентів до навчання, викладачів та навчального закладу, особистісне зростання, високий рівень самоповаги та психічного здоров'я, яке виявляється в емоційній рівноваженості, усвідомленні особистісної індивідуальності, прояві довіри, оптимістичному сприйнятті світу й оточення.

Кооперативне навчання – це вид активного навчання, що передбачає кооперативну взаємодію студентів у малих групах для досягнення спільної навчальної мети. Нині існує велика кількість різноманітних моделей та методів кооперативного навчання, серед яких найбільш відомими є навчання в команді (Student Team Learning), метод Е. Аронсона «Мозаїка» (Jigsaw) та його модифікація (Jigsaw 2), розроблена Р. Славнім, навчання разом (Learning Together), кооперативні структури Кагана (Kagan Structures), групове дослідження (Group Investigation) та інші.

Аналіз психологічної, педагогічної та методичної літератури свідчить про те, що проблема кооперативного навчання на заняттях іноземної мови потребує подальших досліджень. Вітчизняні методисти працюють порівняно недавно над технологією кооперативного навчання, що свідчить про невелику кількість методичної літератури та методичних матеріалів із цієї проблеми.

Ключові слова: технологія кооперативного навчання, інтерактивне навчання, особистісно орієнтоване навчання, інтерактивні методи навчання іноземної мови, групові та колективні форми навчання.

Liudmyla TYSHAKOVA,

orcid.org/0000-0001-9237-2730

Candidate of Pedagogical Science,

Associate Professor of Foreign Language Department
 of Luhansk State University of Internal Affairs named after E. O. Didorenko
 (Sievierodonetsk, Lugansk region, Ukraine) tishakova.lt@ukr.net

USING TECHNOLOGY OF COOPERATIVE LEARNING IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

The article deals with the topical issue of using cooperative learning in the Ukrainian higher educational institutions in the process of foreign language teaching. Technology of cooperative learning makes possible to improve the students' forms of activity, help to achieve the main aim and achieve higher results in mastering the students' knowledge of foreign languages. The topicality of using cooperative learning technology in Ukrainian higher educational institutions, the difference between cooperative forms of educational interaction from individualistic ones, the main advantages of it have been determined. In the context of globalization of education and integration of Ukraine into the European educational space, special attention of pedagogues should be paid to the study and implementation of foreign scientific and practical pedagogical experience in the educational process of Ukrainian higher educational institutions.

The most significant benefits of cooperative learning, emphasized by scholars, are increasing academic students' results; developing the ability to think critically, perceiving other people non-stereotyped; positive psychological climate in the group; students' desire for cooperation and constructive socialization; presence of empathetic reaction, mutual

support, sympathy and close friendships in the team; positive attitude of students to education, teachers and educational institution; personal growth; high level of self-esteem and mental health manifested in emotional balance, awareness of personal identity, confidence, optimistic perception of the world and the environment.

Cooperative learning is a type of active learning which involves cooperative interaction of students in small groups to achieve common learning aims. Today there are many different models and methods of cooperative learning. The most famous of them are: Student Team Learning, E. Aronson's Jigsaw Mosaic (Jigsaw) and his modification (Jigsaw 2) developed by R. Slavin, Learning Together, Kagan's Cooperative Structures (Group Investigation) etc.

Analysis of psychological, pedagogical and methodological literature shows that the problem of cooperative learning in foreign language classes needs further investigation. Methodologists in Ukraine have recently been working on cooperative learning technologies which show that there is a small amount of methodological literature and methodological materials on this problem.

Key words: *technology of cooperative learning, interactive learning, personality oriented learning, interactive methods of foreign language learning, group and collective forms of learning.*

Постановка проблеми. В умовах реформування шкільної та вищої освіти в Україні вища школа стає повністю автономною у виборі форм організації навчально-виховного процесу, методів і засобів реалізації змісту освіти. Збільшується об'єм індивідуалізованих форм роботи зі студентами разом із груповими і колективними формами. Концепція філологічної освіти орієнтує викладачів іноземної мови на те, що основним шляхом модернізації української вищої школи і філологічної освіти зокрема є її розвиток на принципах особистісно орієнтованого навчання.

Водночас методисти, що досліджують питання використання технологій кооперативного навчання на уроках англійської мови, вважають, що використання кооперативних технологій дає змогу змінювати форми діяльності учнів/студентів, зосереджувати увагу на головних питаннях заняття та сприяє досягненню ними високих результатів засвоєння знань. Все це є дуже важливим та актуальним нині, оскільки сприяє ефективному навчанню іноземної мови. Питання про використання технологій кооперативного навчання на уроках англійської мови є відкритим на цьому етапі. Тому ми вважаємо за доцільне розглянути і довести необхідність застосування технології кооперативного навчання на заняттях з іноземної мови.

Аналіз досліджень. Ми живемо під час широкого використання інформаційних технологій, у час, коли змінюються вимоги до підготовки майбутніх фахівців іноземної мови. Тому інформаційний підхід до навчання, який базується на традиційній методиці викладання, є застарілим. «Інтерактивний» підхід – це здатний до діалогу, взаємодії, співпраці. Мета інтерактивного навчання – створити комфортні умови для учнів, при яких кожен відчуває свою успішність. Це постійна активна взаємодія всіх учнів/студентів, взаємне навчання, коли вчитель і студент є рівноправними. Домінування одного учасника навчального процесу над іншими неможливе.

У книзі «Теорія і методика навчання» В. С. Кукушин визначає необхідність використання кооперативних технологій, які передбачають «взаємне збагачення учнів у групі, організацію спільних дій, що веде до активізації навчально-пізнавальних процесів, розподіл початкових дій і операцій» (Кукушин, 2005: 263).

Дослідники О. І. Пометун і Л. В. Піроженко визначають кооперативну форму навчальної діяльності як «форму організації навчання в малих групах учнів, які об'єднані загальною навчальною метою» (Пометун, Піроженко, 2004: 24). При цьому викладач керує процесом навчання за допомогою завдань, якими він спрямовує студентів на досягнення спільної мети. Все це дає змогу студентам співпрацювати зі своїми ровесниками, відкриває їм можливості у спілкуванні на заняттях та сприяє досягненню вищих результатів засвоєння знань, формування необхідних умінь та навичок.

Враховуючи відсутність у науковій літературі класифікації інтерактивних технологій кооперативного навчання, науковці визначили їх умовну класифікацію за формами навчання, в яких реалізуються інтерактивні технології. Такими моделями роботи є робота в парах, трійки «два-чотири-усі разом», «карусель», робота в малих групах, «акваріум».

В основі розробки методів кооперативного навчання лежить концепція А. Маслоу, який стверджує, що «кожен крок вперед можливий тільки тоді, коли забезпечується відчуття безпеки, коли рух в невідоме починається з безпечного домашнього порту» (Маслоу, 1968: 117).

Іншим ученим, який запропонував концепцію кооперативного навчання, є Д. Брюннер, який вважав, що людина має відповідати за інших, діяти разом заради досягнення мети (Бруннер, 1962: 15). У дослідженнях ефективності специфічних методів кооперативного навчання беруть участь й інші зарубіжні лінгвісти, педагоги та методисти. Саме вони розробляють технології кооперативного навчання, програми з використання цього методу,

проводять різноманітні тренінги для вчителів із технологій кооперативного навчання іноземної мови. Результати досліджень цих учених широко використовуються на заняттях з іноземної мови передовими українськими педагогами.

Найбільш відомими серед них є: Е. Аронсон, М. Байда, К. Вілліамс, Д. Едвардс, С. Каган, І. Кохен, Роджер і Девід Джонсони та ін. Відомими психологами, які досліджують проблему кооперативної мотивації, є Д. Брюннер, А. С. Границька, А. Н. Джурінський, В. К. Дьяченко, Р. С. Немов, Р. А. Утеєва та ін.

Метою статті є вивчення загальних і специфічних особливостей використання кооперативних технологій на уроках англійської мови та розробка загальної методики їх використання. Для досягнення мети нами були поставлені такі завдання: проаналізувати психолого-педагогічні та методичні дослідження з використання технологій кооперативного навчання при навчанні англійської мови; дослідити загальні та специфічні особливості у використанні кооперативних технологій навчання на уроках англійської мови; розробити проектну методику загального використання кооперативних технологій у процесі навчання іноземної мови.

Виклад основного матеріалу. За останні роки відбулися значні зміни у викладанні іноземних мов. Змінилися навчальні плани, розробляються й успішно використовуються в навчанні іноземної мови нові форми і методи роботи на уроці та у позакласній діяльності, вивчається досвід зарубіжних шкіл. Вивчаючи досвід роботи викладачів вищих навчальних закладів, ми зазначаємо, що викладачі іноземної мови широко використовують технології кооперативного і групового навчання на уроках та позакласних заходах, досягають значних результатів у навчанні іноземних мов (Сисова, 2011: 40–57).

Загальновідомо, що сучасний вчитель має керуватися сучасними методиками, орієнтованими на особистісний підхід до учня, що сприяють формуванню особистості, яка здатна самостійно отримувати інформацію, оновлювати, коректувати й інтерпретувати її протягом усього свого життя.

Потенційне кооперативне навчання припускає досягнення інтелектуальної автономності людини та можливості розвитку соціальної компетентності. Відбувається це завдяки взаємодії п'яти основних компонентів.

Першим компонентом є позитивна взаємозалежність. Кожен студент, отримуючи частку завдання, має зрозуміти, що досягнення ним належного результату можливе, якщо той, хто зна-

ходиться поряд, досягне такого ж результату. Від отримання позитивного результату, безумовно, вирає і кожен окремо. Дослідники стверджують, що в групах кооперативного навчання має бути від двох до чотирьох студентів. Кожен у групі отримує таке завдання, виконання якого, з одного боку, доповнює діяльність інших, а з іншого боку – воно значуще для кожного окремо. Виникає відчуття причетності кожного студента до спільної діяльності, таким чином, формується позитивна взаємозалежність.

Другий компонент – структурована індивідуальна відповідальність. Діяльність кожного студента оцінюється за допомогою: а) індивідуального тестування кожного студента; б) пояснення кожним студентом своєму одногрупникові змісту вивченого ним матеріалу; в) спостереження за кожною групою і документування особистого внеску кожного студента. Мета заняття з використанням такої технології полягає у сприянні, щоб кожен студент став індивідуально сильнішим у його власній позиції. Студенти вивчають разом інформацію, яку вони можуть у подальшому використовувати індивідуально.

Третій компонент кооперативного навчання – забезпечення стимулювання студентами успіхів один одного (допомагаючи, сприяючи, підтримуючи, стимулюючи і схвалюючи зусилля один одного). Акцент робиться на тому, як вирішувати проблеми, яким чином учити знанням своїх однокурсників, як зв'язувати те, що вивчається зараз із тим, що вивчалось раніше.

Вербальні і невербальні реакції членів групи забезпечують важливий зворотний зв'язок діяльності студента. Студенти мають змогу пізнати один одного як на особистісному, так і на професійному рівнях.

Четвертий компонент – навчання студентів необхідних соціальних навичок і забезпечення їх використання. Успіх кооперативних зусиль вимагає сформованості соціальних навичок, як академічних навичок, так і навичок лідерства, а саме: прийняття рішення, створення довіри, комунікації і управління конфліктами.

П'ятий компонент кооперативного навчання – забезпечення того, щоб у студентів був час включитися у груповий процес (визначення способів вдосконалення процесу навчання студентів). Студенти фокусуються на постійному вдосконаленні процесів групової роботи шляхом опису того, які дії кожного з них були найбільш корисними для забезпечення ефективних робочих взаємин та чи всі члени групи досягли своїх навчальних цілей. Студенти ухвалюють рішення про те, які моделі

поведінки варто розвивати далі, а які – необхідно змінити. Результатом процесу групової роботи може бути: а) спрямування навчального процесу шляхом його спрощення (зменшення складності); б) позбавлення від непрофесійних і неналежних дій (процес, захищений від помилок); в) постійне вдосконалення навичок роботи в команді.

Забезпечення усіх перерахованих компонентів може сприяти здійсненню ефективного процесу з використанням технологій кооперативного навчання. Є багато різноманітних варіантів навчання у співпраці. Викладач у своїй практиці може урізноманітнити наявні варіанти за рахунок творчого ставлення до студентів, чітко дотримуючись основних принципів навчання у співпраці:

– групи учнів формуються викладачем до заняття, зрозуміло, з урахуванням психологічної сумісності студентів. При цьому в кожній групі мають бути сильний учень, середній і слабкий (якщо група складається з трьох учнів), хлопці та дівчата. Якщо група на практичних заняттях працює злагоджено, дружно, немає необхідності змінювати склад. Якщо робота за якихось причин не є ефективною, склад групи можна змінювати;

– групі дається одне завдання, але у процесі його виконання передбачається розподіл ролей між учасниками групи (ролі, зазвичай, розподіляються самими студентами, але в деяких випадках викладач може надати рекомендації);

– оцінюється робота не одного студента, а всієї групи (тобто оцінка ставиться одна на всю групу); важливо пам'ятати, що оцінюються не та іноді не стільки знання, а зусилля самих студентів у вирішенні проблем (у кожного студента своя «планка»). При цьому в низці випадків можна дати студентам змогу самим оцінювати результати (особливо проміжні) своєї праці;

– викладач сам вибирає учасника групи, який має надати звіт про виконання завдання. Це може бути слабкий студент (у нашому випадку це стосується головним чином лінгвістичних знань, граматичних явищ, лексичних одиниць тощо). Якщо він може доповісти результати спільної роботи групи, відповісти на питання іншої групи, значить, мета досягнута і група впоралася із завданням, бо мета будь-якого завдання – не формальне його виконання (правильне/неправильне рішення), а оволодіння навчальним матеріалом кожним учасником групи.

Українські викладачі іноземної мови постійно удосконалюють свої методи і форми роботи на практичних заняттях. Одним з інтерактивних методів роботи на практичних заняттях є кооперативне навчання. Прикладом такого заняття є заняття з

використанням технології «мозковий штурм», на якому викладач ставить перед студентами проблему, яку необхідно вирішити. При цьому підгрупа ділиться на малі групи і всі учасники штурму, які обдумують проблему, висувають свої власні ідеї для її вирішення. Після того, як всі ідеї вислухані, їх групують, аналізують та обговорюють.

Іншим ефективним кооперативним методом роботи на занятті з іноземної мови є метод «пошуку інформації». Для групи розробляються питання, відповіді на які можна знайти в різних джерелах, до яких належать дидактичні матеріали, підручники, курси (наприклад, English for Law Enforcement), доступні вебсайти (наприклад, Play Phrase.me, Correct English. ru) тощо. Студенти при цьому об'єднуються в групи, кожна з яких отримує додаткові питання з теми заняття. Визначається час на пошук і аналіз інформації. Наприкінці заняття оголошуються доповіді від кожної групи, а потім проблеми обговорюються та доповнюються учасниками інших груп. При цьому необхідно зазначити, що кожен студент, який бере участь в обговореннях, має бути зацікавлений у досягненні спільних цілей і відмінних результатів. Суттєво це залежить від заохочення студентів викладачем

На заняттях часто використовується метод «спільний проєкт», презентації, інтернет-проєкти, мета яких – пошук спільного вирішення проблеми. При цьому проблемні питання, які отримують групи, різні за змістом і висвітлюють проблему з різних сторін. У результаті саме з відповідей представників груп створюється спільний проєкт. Ще одним варіантом використання кооперативних технологій навчання на заняттях з англійської мови є метод «карусель», оскільки він є різновидом дебатів, які часто використовуються в роботі у вищих навчальних закладах. Популярною серед студентів, як було зазначено вище, є технологія «пошук інформації».

Робота в групах передбачає розподіл ролей і спільне вирішення проблем, завдань, які поставив викладач. Що стосується парної роботи, то така форма організації навчання також може бути використана на заняттях з іноземної мови. Незважаючи на широкі можливості застосування цієї технології на заняттях у вищій школі, викладачі застосовують лише деякі види парної роботи. Можна виділити найбільш популярні з них: драматизація діалогів, обговорення тексту, інтерв'ювання, редагування та оцінювання письмових робіт, оцінювання один одного тощо.

Висновки. Таким чином, кооперативне навчання в моделі «Навчання разом» передбачає тісну

міжособистісну взаємодію, в процесі якої студенти надають допомогу, підтримують, стимулюють навчальні зусилля один одного. Аналіз психологічної, педагогічної та методичної літератури свідчить про те, що проблема кооперативного навчання на заняттях з іноземної мови потребує подальших досліджень. Вітчизняні методисти працюють порів-

няно недавно над технологіями кооперативного навчання, що свідчить про невелику кількість методичної літератури та методичних матеріалів із цієї проблеми. Проведений аналіз проблеми використання технології кооперативного навчання на заняттях у вищій школі не вичерпує всіх аспектів проблеми, яка потребує подальшого вивчення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Байда М. В. Использование классических технологий кооперативного обучения на смешанных и перевёрнутых занятиях в процессе профессиональной подготовки учителей-филологов. *Вісник Житомирського державного університету*. Випуск 4 (82). Педагогічні науки. 2015. С. 83–87.
2. Дж. Брунер. Процесс обучения / Под ред. А. Р. Лурия. Москва : АПН РСФСР, 1962, 82 с.
3. Кукушин В. С. Теория и методика обучения Ростов-на-Дону : Феникс, 2005, 474 с.
4. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології. Київ : Освіта, 2004. 326 с.
5. Сисоева С. Інтерактивні технології навчання дорослих. Навчально-методичний посібник. Київ : ВД „ЕКМО”, 2011. 324 с.
6. Circles of learning. Cooperation in the classroom/ [Johnson David W., Johnson Roger T., Holubec Edythe Johnson, Roy P]. Alexandria, Va. : Association for Supervision and Curriculum Development, 1984. 89 p.
7. Kagan, S., Kagan, M. Cooperative learning. San Clemente, CA : Kagan Publishing, 2000, 479 p.
8. Maslow, A. H. Towards a psychology of being (2nd ed.). New York : Van Nostrand, 1968. 230 p.

REFERENCES

1. Baida, M. V. Ispolzovanie klassicheskikh tekhnologii kooperativnogo obucheniiia na smeshanykh i pereviernutykh zaniatiiakh v prozesse professionalnoi podgotovki uchitelei-filologov. [Using Classic Cooperative Learning Techniques in Blended Learning and Flipped Learning Classes in the Process of Language Teachers' Professional Training]. *Scientific Journal of Zhytomyr state university*. 2015, Nr. 4(82). Pedagogical Sciences, pp. 83–87 [in Russian].
2. Bruner, J. Protsess obucheniia. [J. Bruner. The Process of Education] / Editor A. R. Luriya. M. : APS RSFSR, 1962, 82 p. [in Russian].
3. Kukushin, V. S. Teoriya i metodika obucheniya. [Theory and Methodology of Learning]. Rostov on/D. : Fenix, 2005. 474 p. [in Russian].
4. Pometun, O. I., Pirozhenko, L. V. Suchasnyi urok. Interaktyvni tekhnologii. [Contemporary lesson. Interactive technologies]. K.: Osvita, 2004, 326 p. [in Ukrainian].
5. Sysoieva S. Interaktyvni tekhnologii navchannia doroslykh [Interactive technologies of grown-up's learning]. Methodological Handout. K. : VD „ЕКМО”; 2011. 324 p. [in Ukrainian].
6. Circles of learning. Cooperation in the classroom/ [Johnson David W., Johnson Roger T., Holubec Edythe Johnson, Roy P]. Alexandria, Va. : Association for Supervision and Curriculum Development, 1984. 89 p.
7. Kagan, S., Kagan, M. Cooperative learning. San Clemente, CA : Kagan Publishing, 2000, 479 p.
8. Maslow, A. H. Towards a psychology of being (2nd ed.). New York: Van Nostrand, 1968. 230 p.